

Hvilket syn har Philipp Melanchthon på Pavens autoritet og forrang, i sin egen avhandling; «Tractatus de Potestate, et primatu papae»?

Fordypningsoppgave
Våren 2013.

Veileder: Prof. Tarald Rasmussen.

Jon André Hjelle Søvde

Innhold

Forord.....	3
Pavedømmets utvikling frem til reformasjonstiden – en oversikt.....	5
Pavedømmets grunnlag og dets krav til en kirkelig forrang.	5
Pavedømmet og dets krav på overherredømme fra middelalder til reformasjonstid.	7
Fra middelalderen og frem til den Gregorianske reform.....	7
Pavedømmets dominans i høymiddelalderen	10
Pavedømmet fra senmiddelalderen og frem til reformasjonstiden.....	11
Del-konklusjon; den Katolsk Kirke frem til reformasjonstiden.....	13
Reformasjonen	13
Melanchthons bakgrunn og tiltredelsestale ved Universitetet i	14
Wittenberg 1518.....	14
Disputasen i Leipzig.....	15
Avhandlingens tilblivelse, innhold og oppbyggelse.	16
En skjematisk gjennomgang av Melanchthons Avhandling.	18
1. Artikkel: Paven står etter guddommelig rett over alle biskoper.....	18
2. Artikkel: Paven har etter Guddommelig rett, begge sverd.....	21
3. Artikkel: Det er derfor nødvendig å adlyde Paven, for å kunne bli frelst.	22
Sammenligning av Luthers Schmalkaldiske artikler og Melanchthons Avhandling.	22
Den Schmalkaldiske Artikkel: Pavedømmet.....	23
Melanchthons lære om Rettferdighetsgjørelse i grove trekk.	26
Lov og Evangelium – i følge Melanchthon.....	26
Det syndige mennesket – ifølge Melanchthon.	27
Propter Christum: for Kristus skyld.	29
Rettferdiggjørelse og tro – ifølge Melanchthon.	29
Konklusjon	32
Litteraturliste,	36
Primærkilder:.....	36
Sekundærlitteratur:	37

Forord

Denne fordypningsoppgaven omhandler temaet; Philipp Melanchthon og hans syn på Pavens autoritet og forrang, i sin avhandling; «Tractatus de Potestate, et primatu papae». Nå skal det sies at jeg ikke har avlagt noe eksamen i Latin, og at jeg derfor har forholdt meg hele tiden til Avhandlingen, på Tysk. Mye av kildematerialet som jeg har benyttet meg av, er skrevet på middelalder-tysk, som ikke alltid er helt likt med dagens tyske språk.

«Tractatus de Potestate, et primatu papae». Heter på tysk: «Von der Gewalt und Oberheit Bapfts, anno 1537». Den er å finne i Vandenhoeck & Ruprecht bok: Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche. Fra og med side 469 til side 498. Skriften som denne fordypningsoppgaven vil handle om, er ikke hele skriften, men derimot den første som er fra side 469 til side 489, og som omhandler: De potestate Papae. I oppgaven vil leser også få litt kjennskap til andre reformatorer og selvsagt motstandere av reformasjonen; representanter av den Katolske Kirke. Ett hovedspørsmål skal i løpet av oppgaven utarbeides, og i tillegg har jeg valgt å ta med ett sekundært spørsmål. Dette spørsmålet sammen med oppgavetittelen skal til slutt utgjøre ett svar, eller i alle fall gi en pekepinn på Philipp Melanchthons syn og tilnærming til Pavens stilling, Autoritet og forrang.

Det sekundære spørsmålet som jeg ønsker å ta med i oppgaven, er av følgende årsak: Etter å ha gjort forarbeid, gjort innsamling av litteratur og besøkt Melanchthonhause i Bretten, i Baden-Württemberg, samt Universitetsbiblioteket i Tübingen, viste det seg at det var ikke mye litteratur å finne som tok for seg Philipp Melanchthons avhandling alene. Etter å ha vært i kontakt med Dr. Frank Günther (direktør ved Melanchthonhause i Bretten) og Professor Volker Leppin (Kirkehistoriker ved det Evangelisk-Teologiske Fakultet i Tübingen), ble jeg gjort oppmerksom på at det finnes ingen bok, som tar for seg Melanchthons; «Von der Gewalt und Oberheit des Papstes» alene. Det nærmeste man kommer en god kritikk, er Werner Führer, som tar for seg alle de Schmalkaldiske Artiklene – i sin bok; «Die Schmalkaldischen Artikel». Boken er utgitt av Mohr Siebeck Forlag.

Det sekundære spørsmålet lyder som følgende; Er Melanchthons posisjon identisk med Martin Luther i spørsmålet om Pavens autoritet og forrang, eller finnes det en markant forskjell i dette synet mellom de to store reformatorene?

I tillegg kommer den historiske kontekst:

- Den Katolske Kirkes utvikling frem til reformasjonens tid.
- Reformasjonens utvikling.

Det er denne historiske konteksten jeg vil starte oppgaven med. Til å begynne med, vil jeg prøve å gi en oversikt over den Katolske Kirke og dens utvikling. Deretter blir Melanchthon tatt i nærmere betraktning, ved å vise til Melanchthons forhold til Luther og Melanchthons teologiske arbeid, som fører til slutt fører til hans avhandling; «Tractatus de potestate et primatu papae».

Dette teologiske arbeidet som Melanchthon utførte, er viktig for å kunne forstå hans bakgrunn for hans avhandling.

Pavedømmets utvikling frem til reformasjonstiden – en oversikt.

Denne første oversikten omfavner ett stort tidsrom. Dette fordi rammene til denne fordypningsoppgaven, bare tillater en stor oversikt i tiden fra begynnelsen av pavedømmet, og frem til pavedømmets stilling under Reformasjonstiden. Til denne oversikten vil jeg benytte meg av oversiktslitteratur. Denne presentasjonen er på ingen måte fullkommen, men skal på den andre siden i grove trekk vise hvordan pavens stilling ble utøvd og forstått i de forskjellige tidsepokene frem til reformasjonen. Videre skal det klargjøres, hvordan pavedømmet var konstituert og organisert, i kort tid før reformasjonen, og dermed også i tiden da Philipp Melanchthon hadde sitt virke.

Pavedømmets grunnlag og dets krav til en kirkelig forrang.

Tittelen Pave, kommer opprinnelig av gresk og betegner stillingen som overhodet for den Katolske Kirke¹. Denne Tittelen ble til over en århundrelang utvikling, gitt til mannen som satt i setet til Biskopen av Roma. Kravet om overherredømme eller forrang, som man forbinder med pavens stilling – måtte deretter utvikles². Påstanden om at Pavedømmet som en institusjon, som ledes av de romerske biskoper - skal lede den universelle kirke og ha forrang i juridiske og læremessige spørsmål ble, strengt tatt, først i middelalderen definert³. Når man sammenligner Paven med de andre Biskopene i dagens katolske lære, vil man oppdage at Paven er klart definert som overlegen i forhold til de andre Biskopene, og den historiske betydningen av Roma som menighet i fellesskap med andre menigheter i urkirken er nært knyttet til hverandre. Dette blir bevist gjennom følgende fakta:

Roma som en menighet i den Kristne Urkirke blir konstatert og dokumentert gjennom reisene til Paulus og Peter, som selv grunnla Menigheten i Roma, dette blir bekreftet i ett av de Paulinske brev, nemlig Romerbrevet det Nye Testamentet.

Menigheten i Roma er av apostolisk opprinnelse, noe som betyr at man kan spore opprinnelsen tilbake til de to apostlene Paulus og Peter. Dette er et annet aspekt av Romas Forrang. Roma var hovedstad i det romerske riket, og ble dermed sett på som et sted for begynnelsen av Kirken⁴.

¹ TRE, Art. Papsttum I, S.647.

² Dassmann, Kirchengeschichte, S.157.

³ RGG, Art. Papsttum, S. 866.

⁴ Dassmann, Kirchengeschichte, S.158.

En apostolisk opprinnelse kan også ha andre kristne opprinnelses lokalsamfunn. Men med de to Apostlene i betraktning, så hadde midlertidig menigheten i Roma på ett tidlig tidspunkt en samlende funksjon på alle menigheter. Ved å ha denne statusen, griper for eksempel biskopen av menigheten i Roma, på slutten av det 1. århundre inn i indre anliggende ved urmenigheten i Korint, som også ble grunnlagt av Paulus. Noe som den romerske biskop Dionysius mottar ett takkebrev for fra menigheten i Korint.

Det gikk annerledes med Pave Viktor (189-199 e.kr.), som ved makt forsøkte å innføre de romerske biskopers myndighet, i hele kirken. Men det var ikke på denne tiden gitt en Romersk biskop å inneha en sånn myndighet, og Pave Viktors krav, eller anmodning, ble derfor avvist⁵.

Fremstillingen av en Romersk Biskops overherredømme, og som forvalter av hele Kirken, ble første gang tydelig under Stefan den 1'e som var Pave i 3 år fra 254 til 257 e.kr. Idéen om forrang, som er klart definert i katolsk lære, har sin opprinnelse fra begynnelsen og fram til i dag, og er basert på argumentet om at biskopen av Roma er; Peters etterfølger. Dette argumentet om Peters etterfølger og kravet forrang, er begrunnet med Matteus 16:18; «Og jeg sier deg: Du er Peter, og på denne klippen vil jeg bygge min kirke, og dødsrikets porter skal ikke få makt over den». ^{6 7}

Læren om Peters etterfølger ble siden 5'e Århundre videreført av Innocens den 1'e, og nådde sitt første høydepunkt under Leo den 1'e.⁸ Under Leo den 1'e viste biskopen av Roma ved sine politiske og teologiske egenskaper, å kunne fungere som en Peters etterfølger. Begrepet «Latinsk: Vicarius Petri – oversettes: Peters Vikar, eller Peters stedfortreder» preget også Leo den 1's tid som Pave. Dette begrepet var noe Leo selv hadde gjort seg opp noen tanker om før han tiltrådte som Pave, og som han tydelig skulle vise utad i sin tid i embetet som Pave.⁹ Leo forsøkte i sin regjeringstid som Pave, mer tydelig enn noen av hans forgjengere hadde gjort før ham, å håndheve kravet om en forrang innen jurisdiksjon. I år 445 e.kr. var dette noe han fikk, på grunn av annerkjennelse fra den statlige regjering i vest. Den store verdslige maktfaktoren i Europa siden før Jesus Kristus tok opp sitt virke, hadde vært det romerske riket. Men siden Keiser Konstantins død i 337, var Romerriket delt. Kun for en kortere

⁵ Dassmann, Kirchengeschichte, S.158f.

⁶ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Mt 16:18-19

⁷ Art. Papsttum I, TRE, S. 649.

⁸ Art. Papsttum I, TRE, S. 649.

⁹ Dassmann, Kirchengeschichte, S.168.

periode under Theodosius den Stores regjeringstid var Romerriket nok en gang ett stort rike, men med hans død i 395 etter sykdom, ble Romerriket permanent delt, ved Theodosius to sønner; Arcadius og Honorius. Honorius i Vest og Arcadius i Øst. Byen Roma var under Leo en skygge av seg selv i forhold til status og størrelse, som byen hadde tidligere, den gang som hovedstad i for det Romerske Imperium. Keiser Konstantin hadde flyttet Romerrikets hovedstad fra Roma, til Konstantinopel i det fjerde århundre. Roma ble igjen hovedstad i vest når Romerriket ble delt i to romerske riker (øst og vest) etter Theodosius, og det var fra den vestlige regjering at Pave Leos krav til forrang innen Jurisdiksjon ble anerkjent. Til tross for dette må det sies at Biskopen av Roma likevel ikke var den høyeste geistlige myndighet. Den ultimate makten i Kirkelige saker var det Økumeniske Konsil.¹⁰ Likevel var det fortsatt en klar idé, om at den Romerske biskop skulle ha overherredømme og lede universelle kirke. Men i rivaliseringen med Kirken i Øst-riket, ble - Roma caput orbis (Latin: Roma er verdens hovedstad) - brukt som et argument for å posisjonere Romas forrang.¹¹ Denne rivaliseringen førte til Skismaet i 1054, som var en splittelse mellom den østlige og vestlige kirke. Frem til i dag, er kravet om at paven skal være leder av den universelle Kirke, ikke blitt anerkjent av Kirken i Øst. I dag kaller de seg ikke lenger Øst-kirken og vest-kirken, men derimot; Den ortodokse Kirke, som tidligere ble kalt Øst-kirken, og den Katolske Kirke, som tidligere ble kalt Vest-kirken.

Pavedømmet og dets krav på overherredømme fra middelalder til reformasjonstid.

I det neste påfølgende avsnitt vil jeg vise grunnlaget for utviklingen av enkelte pavers regjeringstid, og deres forrang som de hevdet frem til reformasjonens tid. Denne delen vil ikke bare vise suksessen, som Pavedømmet oppnådde, men også tilbakeslag, i spørsmålet om overherredømme og som overhode i Kirken.

Fra middelalderen og frem til den Gregorianske reform.

I overgangen fra antikkens tid til middelalderen hadde Kirken i Vest, ved sin Pave Gregor den 1'e, en pave som var avgjørende for pavedømmet i Middelalderen. Med Gregor den 1'e, satt en meget fremsynt og dyktig mann på biskopstolen i Roma. Hans betydning for pavedømmets

¹⁰ Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte 1, S. 422.

¹¹ Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte 1, S. 419.

utvikling i Vesten-kirken, kan konkretiseres med tre punkter. Det handler først og fremst om strukturelle fordeler for kirken. For det første; Det kom det under hans tid som pave til en utvidelse av pavens tilsyn i andre områder i de vestlige kirker. For det andre; forsøkte han utenom dette å opprette en forbindelse med England. Han var en pådriver for kristningen av Anglo-sakserne. Og for det tredje; trykket han videre på for en reorganisering av den Romerske Kirkes eiendommer, den såkalte «patrimonium Petri (latin: Peters arv)», som var viktige materielle forutsetninger for den senere såkalte "Kirkestaten". I tillegg til disse strukturelle endringene preget han den middelalderske geistligheten med sine skrifter – og han regnes den dag i dag som en av de 4 store kirkefedre, innen Katolsk tradisjon. De 3 andre er Ambrosius, Hieronymus og Augustin.

Gregor var sønn av en senator og en rik adelsfamilie, I tillegg fikk han nok mest sannsynlig en skikkelig skolegang. Før Gregor tok opp klosterlivet i et St. Andreas kloster, hadde han fått administrativ erfaring innen en Romas by forvaltning. På grunn av det asketiske liv Gregor hadde ført, frem til han ble valgt til biskop i Roma, gav han pavens regjeringstid den latinske tittelen "servus servorum dei" som betyr; «Tjener av Guds tjenere». Siden Gregor lanserte denne tittelen, er den forblitt en regulær tittel på Paven i ettertid.¹² Selv om Gregor den 1'e, gjennom sin regjeringstid som Pave, hadde lagt forholdene til rette for utvidelse av Pavedømmet, skulle det likevel gå mange år før hans «arv» ble implementert i en positiv sammenheng for pavedømmet.

Men i rammene for denne fordypningsoppgaven kan det ikke gis dypere- eller mer nøyaktig innsikt innen dette tema enn det som allerede er skrevet.

I tiden etter Gregor den 1'es Pontifikat, Pontifikat betyr regjeringstid, opplevde Kirken en nedgang. Denne nedgangen var vedvarende frem til det 8. århundre. Det må samtidig slås fast, at på dette punktet, til tross for en stadig synkende betydning av Pavens autoritet siden det 8'e århundre, ble Pavens stilling bevart. Det triste høydepunktet, om man i det hele tatt kan kalle det for et høydepunkt, kalles den mørke middelalderen og tok til ved utgangen av det 9. Århundre og ved inngangen av det 10. Århundre. I årene fra 896 til 1046 etter Kristus, blir til og med biskopsstolen i Roma overtatt av romerske adelsgrupper, som egentlig bare hadde politiske interesser. Denne politiske manøveren skulle den neste tiden lede til en forskyvning i maktbalansen. I tillegg skulle den få dominere over den kirkelige funksjonen som stillingen

¹² Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte 1, S. 427-430.

hadde. Men en måte som pavene beholdt sin makt på i denne tiden, var for eksempel gjennom retten til å skulle krone Keiseren.

I denne mørke tiden for Kirken, fulgte en kirke reform i det 11. Århundre. Denne reformen som hadde sine røtter i klosterreformen fra det 10. Århundre, og forberedte ett vendepunkt for pavedømmet i Vest-riket. Et av de viktigste punktene av reformen var avvisning og eliminering av «Simonien». «Simonien» betød å skulle kunne oppnå en stilling i kirken ved hjelp av relasjoner eller løfter. Begrepet «Simonien» hadde blitt preget av Gregor den 1'e. I tillegg skulle også lekfolkets innflytelse i kirke saker, fra nå av begrenses.¹³

Den store drivkraften for å reformere Kirken, var Keiseren, eller mer spesifikt ved handlingene til Keiser Henrik den 3'e. Begrepet «reform-pavedømmet» skulle bli for denne kirke reformen preget av pavene. For Pavene av denne kirkereformen skulle begrepet «reform-pavedømmet» bli det mest pregende. Pave Leo den 10'e, var den første reform-paven, som igjen i sin regjeringstid tok opp igjen spørsmålet om forrang. Han koblet pavens forrang til innblanding i alle Kirkens problemer.¹⁴ Med Keiser Henrik den 3'es død, ble savnet etter en sterk makt merkbart. En utvidelse av Pavemakten med den nye selvtiliten etter reformen ble den logiske konsekvens. Det ble nå fremmet krav om Frihet og uavhengighet for Kirken. Kirken hadde fra Theodosius den Stores tid, vært en inkorporert del av Staten, eller med andre ord; en Statskirke. I tiden med Gregor den 7'e, nådde det reformerte pavedømmet ett klimaks i spørsmålet om uavhengighet. Gregor den 7'e var kanskje den mest viktige personen i den pågående reformprosessen og hans arbeid ble oppsummert i det såkalte konseptet den «Gregorianske reform».¹⁵ Gregor VII hadde et klart fokus på pavens posisjon angående spørsmålet «Pavens universelle forrang», før han tiltrådte. Tydeligvis bestod denne posisjonen, som han skrev om i hans teoretiske postulat "Dictatus papae", som også er oppsummert i et skrift med den samme tittelen. Skriftet dreier seg- og handler om 27 setninger, og tilsier at paven og den romerske Kirke burde få en absolutt spesial stilling i Kirken.

I denne stillingen er Paven samt hans Kirke ved Kristus innsatt. Pavens Forrang etter Gregor den 7'e, går nå så langt at selv paven hevder å ha rett til å kunne endre den eksisterende verdslige dagsorden og ikke bare den Geistlige. Fra disse teoretiske planene oppnådde ikke

¹³ Hartmann, W., in: Möller, ökumenische Kirchengeschichte, S. 231.

¹⁴ Hartmann, W., in: Möller, ökumenische Kirchengeschichte, S. 231

¹⁵ Artikkel: Papsttum I, TRE, S. 656.

Gregor den 7'e så mye personlig. Men det bør imidlertid bemerkes at den berømte Kanossagang av den tysk-romerske Keiser Henrik den 4'e faller inn under Pontifikatet til Gregory VII. Den Tyske-romerske keiseren; Henrik den 4'e, anerkjente ved denne handlingen, at en pave kunne lyse en Keiser i Bann.¹⁶ Gregor den 7'e, utløste ved denne tankegangen og gjennomføring, en reversering i forholdet avmaktbalansen mellom pavedømmet og Riket. Om det fremdeles ikke var gitt at alle Gregors Idéer var blitt innført, så kunne hans etterfølger - den salige Urban den 2'e, i alle fall realisere deler av de Gregorianske Idéer. Gregor har gjennom hans pontifikat bidratt og vært en «drivkraft til realiseringen av pavens total dominans og den romerske sentralisme på 1100- og 1200-tallet».¹⁷

Pavedømmets dominans i høymiddelalderen

Fra Kirkereformen og reformpavedømmet utviklet det seg en konflikt mellom paven og Keiserens krav om makt. De historiske kildene sier tydelig at det fra denne konflikten var det paven og hans kirke som kom seirende ut av. Konflikten gjald om hvem som skulle være den dominerende maktinstitusjon i den vestlige delen av Europa. Etter å ha vunnet denne maktkampen, søkte pavedømmet anerkjennelse som den ledende kirke i Verden. Dette er en betydelig videreutvikling og realisering av den gregorianske tankegang, og som kulminerer i skikkelsen av pave Innocens den 3'e.¹⁸ Han var virkelig den rette paven til det riktige tidspunkt. I en tidsfase hvor det var et klart vakuum i den keiserlige maktinstitusjonen, utøvde uten tvil pavedømmets største politiker i historien sitt embete. Pavedømmets politiske makt var aldri større enn hva den var under Innocens den 3'es pontifikat. Innocens så seg selv som Gregor den 7'e, og gjennom den prestelige myndighet og fullmakt, forstod han seg selv som «vicarius Christi – Kristi Stedfortreder». Men det stanset ikke med det, han så seg selv også som den sanne Keiser.¹⁹ Tankegangen fra Gregor den 7'e, om at «Kristendommen er en enhet, og blir bare ledet av ett overhode; Paven. Han har herredømmet over hele jorden».²⁰ Denne tankegangen ble av Innocens holdt i hevd. Dette pontifikat var egentlig bare mulig på grunn av 2 årsaker. Den ene årsaken var på grunn av unike og gunstige omstendigheter. Innocens den 3'e, dro full nytte av det momentet som hadde oppstått med vakuemet i den keiserlige institusjon - i tillegg hadde han forstått og realisert idéen til Gregor den 7'e. Innocens ledet, gjennom sin regjeringstid, pavekirken som den universelle makt på jorden og utviklet det pavelige systemet videre. Den sterkeste kirkelige og politiske,

¹⁶ Hartmann, W., in: Möller, ökumenische Kirchengeschichte, S. 236-238.

¹⁷ Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte I, S. 444.

¹⁸ Art. Papsttum I, TRE, S. 657f.

¹⁹ Möller, Geschichte des Christentums, S. 182.

²⁰ Möller, Bernd: Geschichte des Christentums in Grundzüge, Teil V-VII: Mittelalter. S. 14.

sentralmaktposisjon, for Pavens embete og menigheten i Roma - gjennom historien, fant sted under hans pontifikat. Under ham ble pavedømmet en territorial makt i Italia, fordi Innocens den 3'e regnes også som grunnleggeren av den såkalte Kirkestaten.²¹ Den andre årsaken som gjorde dette pontifikatet mulig, var på grunn av grunnlaget som reform-pavedømmet hadde fått til. En lignende autoritet og maktføring oppnådde pavedømmet inntil Philipp Melanchthon tok opp sitt virke - aldri igjen. For Pavens makt, som Innocens den 3'e hadde, kunne ikke opprettholdes spesielt lenge. Allerede i det 13. Århundre begynte en ny gradvis nedgang av den betydningsfulle rolle Pavedømmet hadde hatt. Det ble ett mer savn etter et sant åndelig Pavedømme. Om det tidligere hadde vært kritikk av det gregorianske dominerte pavedømmet, fra lojale kirkemedlemmer, var deres røster nå blitt ennå sterkere.²² Bonifatius den 7'e, var den siste paven i det middelalderske Pavedømmet. Etter ham begynte en ny fase i pavedømmet, hvor den eksplisitte tilknytning til Roma – ikke lenger var like sterk. Pavene måtte i den kommende tiden - forholde seg til en ny europeisk Stormakt; Frankrike.²³

Pavedømmet fra senmiddelalderen og frem til reformasjonstiden

Mot slutten av middelalderen kan det virke som om Pavens krav om verdensherredømme var over. I Kardinalkollegiet fantes det kritiske røster mot Frankrike, men samtidig også røster som var for Frankrike. Clemens den 5'e tiltrådte nå posten som Pave, men med ham hadde kirken nå fått en pave som ikke hadde noen kjennskap eller erfaring med «Curia», den katolske kirke sentrale forvaltningsorgan. Når Clemens ble valgt til å være Pave, befant han seg i Frankrike. Clemens gjorde det så klart at han ikke ønsket å forlate Frankrike til tross for at han nå var blitt den Katolske Kirkes Overhode, og ble også derfor værende i Frankrike. Han var ofte og hyppig, å finne i Lyon. Men det kan sies at Clemens ofte snakket om å dra til Roma, men det ble med snakket, for han satte aldri ordene om å dra til Roma ut i handling, for han reiste aldri dit. Den franske byen Avignon ble til slutt erklært som sete for paven, og byens navn gav også sitt navn til den følgende epoken i Pavedømmets historie. Til sammen holdt syv Paver hus der, og de var alle franskmenn av nasjonal opprinnelse. Man kan sammenligne denne epoken sammen med andre tidligere epoker, der pavedømmet nesten var som en slags familie.²⁴ Over en tid handlet Pavedømmet mer og mer som en politisk makt i tillegg til Kongeriket Frankrike som hadde stilling som supermakt i Europa. I tillegg til dette mistet den Katolske Kirkes åndelige og teologiske profil, mer og mer substans. Ropet og

²¹ Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte I, S. 452-454.

²² Artikkel: Papsttum I, TRE, S. 659f.

²³ Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte I, S. 456.

²⁴ Helmuth, Johannes, in: Kaufmann, ökumenische Kirchengeschichte, S. 124f.

kallet etter reform i den katolske Kirken kunne ikke lenger, og ble samtidig vanskeligere å ignorere. Men i stedet for å iverksette ett reformarbeid, sank den katolske Kirken inn i en av sine største kriser. For å blidgjøre kritikerne tenkte man på muligheten for at Paven skulle vende tilbake til Roma, men så oppstod det såkalte vestlige skismaet i 1387 e.Kr. på grunn av uregelmessigheter ved pave-valget. Plutselig satt man med to paver, en romersk og en fransk. Den romerske i Roma, og den franske i Avignon. Den vestlige Kirke, var dermed delt i to leirer.²⁵ Pavedømmet mistet altså i denne tiden ikke bare åndelig substans. Skismaet ble sett som en plage, og på grunn av den nå delte kirken, som et teologisk skandaløst avvik. Denne institusjonelle krisen var uten tvil å lese i fortvilelsen hos kirkens folk. Det hadde vært kritikk av pavedømmet som ikke lenger hadde vært bundet til Roma – og nå hadde man fått en situasjon med 2 paver. Man innså nødvendigheten for en ny kirkelig reform og man gikk inn i en ny tid. Tiden hvor man kalte sammen de store Konsilene.²⁶

Konsilet i Pisa 1409 markerte starten på en ny del av pavens historie, og det var også det første store konsilet. Etter kort tid bestemte konsilet i Pisa å avsette paven i Roma, Pave Gregor den 12'e, og paven i Avignon, Benedikt den 13'e. Etter påtrykk fra den tyske Keiseren Sigismund ble det arrangert ett nytt konsil i den tyske byen Konstanz. Dette var ett konsil, hvor man ikke bare skulle prøve å komme til enighet over en ny pave. Under dette konsilet ble også Jan Hus og Hieronymus ble kjent skyldige som vranglærere, og deretter brent på bålet i Konstanz.²⁷ Den 11. November 1417 annonserte man i de vestlige kirker at man hadde fått ett universal anerkjent overhode igjen: Martin den 5'e. Ved Pave Nicholas den 5'e, begynte det som man må regne i en vid forstand; det nære forholdet mellom Pavedømmet og Renessansen. Dette holdt seg til langt inn på 1500-tallet. Målet var å presentere Kirke og pavedømmet som en ledende kulturmak. Men dette kunne ikke skjule det faktum at Kirken hadde opplevd store tap, det være seg i religiøse spørsmål og i substans. Roma hadde ikke vært i stand til å erkjenne en fremmedgjøring som i århundrer hadde vokst mot pavedømmet og kirken. Det var i denne situasjonen som var oppstått, at Martin Luther med sin nye kunnskap om reformasjon og ønske om fornyelse av kirken trådte, inn i Kirken. Reformasjonen begynte.²⁸

²⁵ Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte I, S. 466f.

²⁶ Helmrath, Johannes, in: Kaufmann, ökumenische Kirchengeschichte, S. 137.

²⁷ (28.4.2013) Internett: <http://snl.no/Konstanz-konsilet>

²⁸ Art. Papsttum I, TRE, S. 662f.

Del-konklusjon; den Katolsk Kirke frem til reformasjonstiden.

Den romerske biskopsstol har gjennom historien og frem til Reformasjonstiden vokst i betydning. Denne betydningen blir blant andre og så fra Teologisk side støttet. Et av de viktigste argumentene for betydningen og pavens forrang, støtter seg på Matteus 16:18. Reformatorene, og da i første rekke Martin Luther og Philipp Melanchthon, måtte også ta for seg disse argumentene og bragte så motargumenter mot den Katolske kirke.

Også argumentene fra den Katolske side, om paven som etter Guddommelig rett hadde forrang over de andre katolske biskopene, og en forbindelse med Paven var nødvendig for å kunne bli frelst, var argumenter som Luther og Melanchthon bestridde. Det siste punktet vil jeg forsøke å utrede i neste avsnitt.

Men på dette tidspunktet, kan man fastholde at pavens stilling som institusjon og innehaver av biskopsstolen i Roma hadde hatt suksess med å oppnå universal forrang i den Katolske Kirke. Også til tross for at den Katolske Kirke i begynnelsen av reformasjonstiden var nede i en geistlig-teologisk bølgedal, er man bevisst på spørsmålet om overherredømme.

Reformasjonen

I de følgende avsnitt vil Philipp Melanchthon være midtpunktet. Jeg vil vise hvilket forhold Melanchthon hadde utviklet til Pavedømmet. Etter mitt syn blir det derimot vanskelig å bare skulle vise til Melanchthon, uten å komme innom Martin Luthers virke. Melanchthon forble en nær venn og medarbeider av Luther inntil hans død. Deres felles virke for den reformatoriske bevegelsen, og deres felles kamp mot Pavedømmet, strekte seg over mer enn 25 år.²⁹

²⁹ Peters, Beutel Lutherhandbuch, S. 161.

Melanchthons bakgrunn og tiltredelsestale ved Universitetet i Wittenberg 1518.

Universitetet i Wittenberg og Melanchthons kall til Wittenberg.

I mange år hadde det allerede vært en ung reformprosess ved det ikke så altfor gamle universitetet i Wittenberg. Denne universitetsreformen var senest siden 1517 e. kr. underveis.³⁰ Det var ikke bare Luthers kamp mot kirken, universitetet i Wittenberg hadde satt sitt stempel på. Ved siden av reformasjonen var det først og fremst humanismen som preget Universitetslivet og byen. På dette tidspunktet gikk ennå humanismen og reformasjonen hånd i hånd, siden de disse årene hadde noenlunde de samme målene.³¹ Ved dette distinkt humanistisk pregede universitetet, ble altså Melanchthon kalt.³²

Philipp Melanchthon, født den 16. Februar 1497 i Bretten, kom han i en alder av 21 år, til Wittenberg.³³ Den 25. August tok han opp sitt virke i Wittenberg. På anbefaling av Johannes Reuchlin, å overta stillingen gresk lærer. Johannes Reuchlin, som var hans Grand Onkel – blir regnet for å være den klassiske filologiens far i Tyskland. Og Filolog var nettopp yrket til Philipp Melanchthon også. Denne oppgaven som Gresk lærer ved universitetet i Wittenberg mottok Melanchthon som en befrielse. Etter privatundervisning i barndommen, begynte Melanchthon på Latinskolen i Pforzheim. Deretter drog han til universitetet i Heidelberg, hvor han tok fatt på sine studier. Som student ved det humanistiske fakultet studerte han språkene. Etter noen år ved universitetet i Heidelberg fikk han sin Bachelor grad: «Baccalaureus artium in via anitqua». Deretter dro han videre til universitetet i Tübingen hvor han tok sin Magistergrad. Allerede før han tok fatt på stillingen sin i Wittenberg, hadde han arbeid som han kunne vise til, som for eksempel en Gresk grammatikk ordbok som han utgav.³⁴

Ikke mange dagene etter Melanchthon ankom Wittenberg holdt han sin tiltredelsestale; «De corrigendis adulescentiae studiis».³⁵

Selv om det i den moderne forskningen strides over den nøyaktige datoen Melanchthon holdt sin tiltredelsestale, er det mer eller mindre ingen strid i spørsmålet om talen hadde en virkning tilhørerne. Med andre ord, i dette spørsmålet er det stor grad av konsensus. I en brilliant tale

³⁰ Maurer, Melanchthon, S.16.

³¹ Maurer, Melanchthon, S. 38f.

³² Maurer, Melanchthon, S. 16f.

³³ Aland, Reformatoren, S. 48.

³⁴ Scheible, Melanchthon, S. 371f.

³⁵ CR 11,15-25; I Corpus Reformatorum kan man lese at 29. August var dagen Melanchthon holdt denne talen. Men andre som for eksempel Scheible sier at Melanchthon holdt talen dagen i forkant, nemlig den 28. August. Scheible: Art. Melanchthon, TRE, S. 327.

presenterer den nylig utnevnte forskeren sitt planlagte bidrag til en høyere utdanningsreform. Denne talen kan sees på som et avgjørende bidrag til etableringen av den humanistiske universitetsreformen i Wittenberg.³⁶

Først og fremst talte Melanchthon spesielt om betydningen av språkene. Han sa at en elementær gresk kunnskap alene, i teologi, ville overhodet ikke være nok. Man måtte blant annet ta for seg studier i det hebraiske språket også. Også betydningen av å ta for seg intensive studier i matematikk og historie, talte Melanchthon om. Ved å søke tilbake til kildene ville vitenskapsmenn og også teologer kunne finne tilbake til en ren lære. I fagområdet for Teologi, er den rene lære - Kristus sin lære. For å finne Kristi lære, er man avhengig av Vitenskapen, men man kan bare ledes dit av den Hellige Ånd.³⁷

Disputasen i Leipzig.

Etter Luthers avhør i Augsburg, hersket det for en liten tid fred og ro. Men ved Disputasen i Leipzig, ble den rolige tiden raskt avsluttet. Det handlet om diskusjon med teologene fra Wittenberg på den ene siden, og Skolastikeren Johann Eck og den katolske kirke på den andre siden. Først gjald striden Andreas Karlstadt og Johann Eck, i spørsmålet om Guds Nåde og fri vilje. Disputasen mellom Luther og Eck, gjald 3 sentrale stridsspørsmål, nemlig; spørsmålet om kanonisk rett, Pavens stilling og Konsilenes autoritet.³⁸ I sammenheng med spørsmålet angående Konsilene, tok Martin Luther parti med «Jan Hus» – som i sin ved konsilet i Konstanz ble kjent skyldig som kjetter og brent på bålet. Ved å ta side solidarisk med en domfelt Kjetter, stilte Luther seg i en sårbar stilling ovenfor Johan Eck. Luther kunne ikke lenger "hoppe" unna Ecks angrep. Luther forklarte, at i tilfellet med Jan Hus hadde konsilet tatt feil. Dermed snakket også Luther offentlig om noe han hadde ment i lang tid, at konsilene gjorde feil, når de motsa beslutninger i Bibelen.³⁹ Senest i dette tilfellet her, fremholdt Luther sin skriftforståelse; Sola Scriptura – skriften alene, tydelig i offentlighetens lys.

Melanchthon er ved denne disputasen til stede, og han er begeistret over Luthers Posisjon. Hans rolle i denne Disputasen er heller ikke ubetydelig. Det kan heller ikke utelukkes at han gav Luther råd under diskusjonen. Gjennom sine notater i løpet av diskusjonen, som han reflekterte i et brev til Ökolampard (en annen protestantisk Teolog), har den unge filologen

³⁶ Scheible, Melanchthon, S. 371f.

³⁷ Scheible, Melanchthon, S. 372.

³⁸ Iserloh, Reformation, S. 64f

³⁹ Möller, Beutel Lutherhandbuch, S. 111f.

hatt en avgjørende innflytelse på den offentlige oppfatningen av denne saken. Melanchthons dekning i brevet til Ökolampard fremstiller Luther som en skinnende helt.⁴⁰ Derfor kan man senest nå anta, at Melanchthon støtter Luthers reformasjons tankegang, og at han ønsker selv å delta i arbeidet for reformasjonen. Når man tar dette til ettertraktning, er det etter min mening, tydelig at når Melanchthon kan innta en sånn posisjon for Luther og reformasjonens side i Leipzig, så har nok også Melanchthon, på dette tidspunktet, tatt tydelig stilling til spørsmålet om Pavedømmet også.

Avhandlingens tilblivelse, innhold og oppbyggelse.

Avhandlingen fra Philipp Melanchthon som ble skrevet i 1537, bar navnet; «Abhandlung über die Amtsgewalt und den Vorrang des Papstes», og ble av forskere i en lang tid antatt for å være ett tillegg til de Schmalkaldiske artikler av Martin Luther. Dette var noe som i ettertiden skulle vise seg å være en feilaktig anseelse. Denne feilaktige anseelsen hadde sitt utgangspunkt i at Philipp Melanchthons avhandling ble skrevet for den Schmalkaldiske forbundsdag, hvor også Martin Luthers Schmalkaldiske Artikkel ble diskutert i 1537. Men til tross for at “Abhandlung über die Amtsgewalt und den Vorrang des Papstes” ikke er å regne som ett tillegg til de Schmalkaldiske artikler, er det riktig å betrakte “Abhandlung über die Amtsgewalt und den Vorrang des Papstes” som ett tillegg til Confessio Augustana, som ble skrevet i 1530⁴¹. Når Confessio Augustana ble skrevet til forhandlingene ved Augsburg i 1530, var diskusjonen om Pavedømmet, også ett tema. Men den gang ble forhandlingene avbrutt, og hva som er mer viktig er at Pavedømmet i Confessio Augustana ble heller ikke eksplisitt tematisert.

Så hva inneholder denne Avhandling som ble forfattet av Philipp Melanchthon? Og hvorfor tilregnes dette arbeidet som en del til Confessio Augustana? Hvis en ønsker et raskt svar, uten å utdype det, så kan en besvare begge spørsmål med avhandlingens tittel! Men dette svaret sier ikke noe mer konkret, enn hva spørsmålene spør om.

Mannen som holdt åpningstalen til den Schmalkaldiske forbundsdagen i 1537 var Kansler Brück, og kansleren oppfordret delegatene ved forbundsdagen til og fortsatt å ta opp og

⁴⁰ Maurer, Melanchthon, Bind 2, S. 54ff.

⁴¹ Peters, Tractatus, S.747.

diskutere spørsmålet videre, angående Pavedømmet og dets autoritet⁴². Dette var av avgjørende prioritet, for det Schmalkaldiske forbund. Det Schmalkaldiske forbund var blitt opprettet som en direkte følge av de strandede forhandlinger i Augsburg i 1530. Under forhandlingene i Augsburg hadde Keiser Karl den 5'e, avvist Confessio Augustana. Av den grunn og av frykt for Keiser Karl den 5'es videre handlinger, hadde Philipp av Hessen og en mengde andre grever og fyrster samt ett antall riksbyer inngått en allianse, for å stå sterkere forberedt i tilfelle krigslignende omstendigheter skulle oppstå. For Keiser Karl den 5'e var den Schmalkaldiske union en torn i siden. Innledningsvis skulle det vise seg at denne alliansegrunnleggelsen var en god idé. Dette siden Keiser Karl den 5'e, var villig til å gi innrømmelser under religionsfreden i Nürnberg bare ett år senere – men dette hang nok også sammen med at Keiser Karl den 5'e, fryktet eksterne angrep og da spesielt fra øst, og ville nok derfor av den årsak unngå å binde opp for store ressurser i en intern strid.

I den Schmalkaldiske Forbundsdagen stemte delegatene forslaget for utarbeidelsen av en avhandling igjennom og 12. Februar 1537 gikk oppdraget til Philipp Melanchthon som da ble gitt å skulle utarbeide en teologisk avhandling. Avhandlingen skulle inneholde hvordan man skulle forholde seg til Pavedømmet og Pavens Autoritet. Allerede innen 17. Februar, altså ikke mange dagene etter Philipp Melanchthon hadde fått oppdraget og blitt oppnevnt til å være forfatter, hadde Philipp skrevet avhandlingen ferdig⁴³. Hvilken betydning hadde det? Var det noe som ble tvunget igjennom av den Schmalkaldiske forbundsdagen, med tanke på at den nettopp ble skrevet på så kort tid, eller at dette var tema som Melanchthon hadde gjort seg opp en mening om, og dermed med andre ord hadde skriftet langt på veg ferdig, i hodet eller i nedskrevet form? For hånden hadde nok Melanchthon Martin Luthers Schmalkaldiske Artikler, artikler som han selv hadde satt sin signatur på. Med andre ord dette var nok et tema han med stor sannsynlighet hadde sterke meninger om. Bare noen få dager senere, ble avhandlingen som fikk navnet: "Abhandlung über die Amtsgewalt und den Vorrang des Papstes", på norsk: «Avhandling over pavens autoritet og forrang», signert av ikke mindre enn alle teologene som var til stede ved Parlamentet. Noen steder skrives det at 800 teologer underskrev, andre steder at flere underskrev, og ved minst ett tilfelle at så mange som 8000 Teologer underskrev Melanchthons Avhandling. I motsetning til Luthers Schmalkaldiske artikler, er denne avhandlingen av Melanchthon, å regne som en del av bekjennelsesskriftene i

⁴² BSLK, Innledning, S XXVI

⁴³ Dingel m.fl., evangelische Bekenntnisse, S. 341

Forbundsdagen. Videre ble avhandlingen brukt eksplisitt i avskjeden til Forbundsdaysforsamlingen⁴⁴.

Når en skal vurdere hvordan Melanchthon bygger opp avhandlingen og formulerer seg i avhandlingen, er det følgende viktig å legge merke til; at dersom en forsker på formen og organiseringen av avhandlingen, så kommer en fram til at avhandlingens oppbygging er temmelig klar, men at den er usymmetrisk å lese. Dette henger nok sammen med og må forstås ut ifra den korte tiden Avhandlingen blir skrevet på⁴⁵.

En skjematisk gjennomgang av Melanchthons Avhandling.

I begynnelsen av Avhandlingen blir man fort gjort oppmerksom på hele Avhandlingens innhold. Melanchthon nevner 3 Artikler som hver for seg gjør det klart at pavedømmet er feil og samtidig at Melanchthon vil legge frem motargumenter for hvorfor han betrakter pavedømmet feil. I tillegg er det en argumentasjon om autoriteten til biskopene, men siden denne fordypningsoppgaven handler om Philipp Melanchthons syn på Paven og hans autoritet og forrang, blir ikke det avsnittet utdypet her.

1. Artikkelen: Paven står etter guddommelig rett over alle biskoper.⁴⁶

Motargumenter fra Philipp Melanchthon:

Når Philipp Melanchthon skal argumentere, som i denne avhandlingen hvor Philipp Melanchthon skriver om Pavens autoritet og forrang, så gjør Melanchthon dette ut i fra to kilder, nemlig Bibelen og Historie-bøker. Som Filolog er de klassiske språkene hans arena, og han kan gjøre seg opp en egen mening og tolking av bibelskriftsteder samt gjøre egen forskning av historiebøker, som den gang også i hovedsak ble nedskrevet på Latin. I bibelen er det; Det nye testamentet, Melanchthon forholder seg til. Dette fordi det er i det nye testamentet Kristendommen har sitt utgangspunkt fra, ved læren om Jesus Kristus.

De følgende punktene Philipp Melanchthon oppgir i sin avhandling er, fra Evangeliene:

Jesus gir ingen av Apostlene forrang over noen av de andre apostlene, eksemplene som vises til er:

⁴⁴ BSLK, innledning, S. XXVII.

⁴⁵ Peters, Tractatus, S. 747

⁴⁶ BSLK S.471-480

- Lukas 8,22; En dag gikk han ut i en båt sammen med disiplene og sa til dem: «La oss sette over til den andre siden av sjøen.»⁴⁷
- Matteus 18,1-4: Nettopp da kom disiplene og spurte Jesus: «Hvem er den største i himmelriket?» Da kalte han til seg et lite barn, stilte det midt iblant dem og sa: «Sannelig, jeg sier dere: Uten at dere vender om og blir som barn, kommer dere ikke inn i himmelriket. Den som gjør seg selv liten som dette barnet, han er den største i himmelriket.»⁴⁸

Med Johannes 20,21 mener Melanchthon at dette er; «etter oppstandelsen», og Jesus gir da disiplene befaling i å forkynne evangeliet, men uten å gi noen av dem forrang over de andre.

- Johannes 20,21: Igjen sa Jesus til dem: «Fred være med dere! Som Far har sendt meg, sender jeg dere.»⁴⁹

Som vi kan lese ut av Galaterne 2:6, er at Paulus ikke anerkjenner Peters forrang og Peter protesterer heller ikke mot Paulus vurdering eller handlemåte.

- Galaterne 2,2-6; Jeg reiste dit på grunn av en åpenbaring. I et eget møte med de mest ansette la jeg fram det evangeliet jeg forkynner blant folkeslagene, for jeg ville ikke løpe, eller ha løpt, forgjeves. Men ikke engang Titus, som var med meg, og som er greker, ble tvunget til å la seg omskjære. Dette kravet kom fra noen falske brødre som hadde sneket seg inn for å spionere på den friheten vi har i Kristus Jesus, så de kunne gjøre oss til slaver. Men ikke et øyeblikk ga vi etter og bøyd oss for dem. For vi ville at evangeliets sannhet skulle stå fast hos dere. Og de mest ansette – hvor store de er, betyr ingenting for meg, for Gud gjør ikke forskjell på folk – de stilte meg ikke overfor nye krav.⁵⁰

Melanchthon utdyper at Klippen, som kirken er grunnlagt på, ikke er personen Peter, men derimot på hans Bekjennelse, på hans tro, og derav det foreliggende ansvaret i forkynnelsen. Personen Peter symboliserer og står for Apostlenes kollektive forstand.

⁴⁷ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Lk 8:22

⁴⁸ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Mt 18:1-4

⁴⁹ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Jn 20:21

⁵⁰ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Ga 2:2-7

- Matheus 16,18; «Og jeg sier deg: Du er Peter, og på denne klippen vil jeg bygge min kirke, og dødsrikets porter skal ikke få makt over den.»⁵¹

I Johannes 21,17 brukes Peter som ett symbol for hele gruppen. Hyrdeansvaret ble gitt til samtlige Apostler.

- Johannes 21,17: Så sier han for tredje gang: «Simon, sønn av Johannes, har du meg kjær?» Peter ble bedrøvet over at Jesus for tredje gang spurte om han hadde ham kjær, og han sa: «Herre, du vet alt. Du vet at jeg har deg kjær.» Jesus sier til ham: «Fø sauene mine!»⁵²

Historiske belegg;

- **Kirkemøtet på Nikea i år 325.**

Biskopene fra Rom og Aleksandria er likestilte, og utenom dette var det valg av Biskopene. En lik ordning, eller, den samme ordning hadde man i Vesten. To eksempler på biskoper som ble valgt i Vest Kirken, er Cyprian og Augustin. Det var ingen romersk biskop som hadde forrang eller overherredømme.

Kirkemøtet på Nikea var ikke det første konsilet som ble arrangert, men det var likevel spesielt på andre måter - siden det var det første konsilet hvor biskoper fra hele den Kristne Kirke var samlet. Den gang hadde man ikke den ortodokse og den katolske kirke, men alle biskopene var likestilte ovenfor hverandre. En brukte konsilene til å komme frem til, samt diskutere spørsmål om lære. Det ble på Kirkemøtet i Nikea, vedtatt nye disiplinære kanoner.

I de gamle Konsilene var det ingen biskop fra Roma som hadde en ledende stilling blant dem. Hvis det var noen på dette konsilet som stilte seg over biskopene i hierarkiet, så var det Keiseren. For eksempel Keiser Konstantin. I en lang periode ble Paven utnevnt av Keiseren og i kraft hans stilling. Av den årsak kan man trekke en logisk konklusjon at det derfor heller ikke var i kraft av himmelsk rett.

= Ut i fra disse punkter, kan det ikke legges mye tvil i hva Philipp Melanchthon ønsker å oppnå, for mannen som tidligere var kjent for å heller forsøke å finne fram til kompromisser

⁵¹ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Mt 16:18-19

⁵² Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Jn 21:17

er lagt bort. Med disse punktene er lettere å gjøre seg opp en mening om at Melanchthon ønsker å argumentere mot den Katolske kirke. Melanchthon legger ved de overnevnte punktene til rette for at en leser kan trekke den følgende konklusjonen; at Pavens autoritet slik som den fremstår i den katolske kirke, ikke er av Guddommelig rett.

2. Artikkel: Paven har etter Guddommelig rett, begge sverd.⁵³

Motargumentene til Philipp Melanchthon:

- Jesu læresveiner, eller apostler, ble bare gitt «potestatis Spiritualis» eller «åndelig kraft», og ikke «potestas gladii» (sverdets kraft) verdslig makt. Dette støttes av skriften i Matteus det 28 kapittel vers 19: Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler! Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn⁵⁴.
- Kristus sier det selv i Johannes 18,36: Jesus svarte: «Min kongsmakt er ikke av denne verden. Var min kongsmakt av denne verden, hadde mine menn kjempet for at jeg ikke skulle bli overgitt til jødene. Men min kongsmakt er ikke herfra.»⁵⁵

I tillegg kan Melanchthon tilføre Paulus sine egne uttalelser i 2. Korinter 10,4, til sin argumentasjon: «Våre våpen er ikke fra mennesker, men har sin kraft fra Gud og kan legge festninger i grus.»⁵⁶

Derav kan man tyde følgende: at lover om at Paven skal kunne forvalte autoriteter over begge stender, geistlig og verdslig, er noe som ikke støttes av Skriften – i alle fall ikke i følgende bibelversene som Philipp Melanchthon viser til. Derav kan trekke følgende konklusjon; Paven har ikke etter Guddommelig rett «qua ius divino», rett på begge sverd.

= Alt som Paven har gjort på grunn av sitt urettmessige krav om Autoritet, har bragt store ødeleggelser over kirken.

⁵³ BSLK S. 480-483

⁵⁴ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Mt 28:19

⁵⁵ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. Jn 18:36

⁵⁶ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. 2 Co 10:4

3. Artikkel: Det er derfor nødvendig å adlyde Paven, for å kunne bli frelst.⁵⁷

Melanchthons motargumenter:

En kjetterisk Pave skal man ikke adlyde, og denne Tesen underbygger Philipp Melanchthon med bibelsitater. Den som handler så Gudløst, som Paven, er i sannhet en kropp med han, han som er anti-Krist, som det står skrevet i 2. Tessaloniker 2,4: «La ingen villedere dere på noen måte! For først må frafallet komme og den lovløse vise seg, han som er fortapelsens sønn. Han står imot og opphøyer seg over alt som kalles gud og helligdom. Ja, han tar sete i Guds tempel og utroper seg selv til gud».⁵⁸

Det eneste rette å gjøre, er å tre ut av dette anti-kristelige pavedømmet – som ikke skiller så vesentlig ut ifra hva Martin Luther har hevdet i bøker og skrifter, som for eksempel «det babylonske fangenskap» og de «Schmalkaldiske artikler».

Etter at den sanne domsinstans i Kirken ble opphevet, gjennom Pavens handlinger, er det alle og enhver Kristens plikt og oppgave, og da først og fremst verdslige autoriteters plikt, å skulle eliminere feil som er gjort av Paven og pavedømmet.

Sammenligning av Luthers Schmalkaldiske artikler og Melanchthons Avhandling.

Når man tar i betraktning og tenker litt over kommentaren som Philipp Melanchthons skriver, i tillegg til sin underskrift ved siden av Luthers underskrift, i de Schmalkaldiske Artikler – blir disse utsagnene i “Abhandlung über die Amtsgewalt und den Vorrang des Papstes” mot Paven utrolige og skarpe. For det er en helt annen forståelse man kan få av Melanchthon når man leser hans egen korte, men dog sin kommentar, i tillegg til hans underskrift i den Schmalkaldiske Artikkel. Philipp Melanchthon beskriver selv med egne ord, når han skal ta stilling til sin egen språkbruk i sin Avhandling: „*etwas schärfer, als ich es sonst gewohnt bin*“⁵⁹. Det at Melanchthon, med egne ord gir uttrykk for nettopp dette, er ganske usedvanlig. For Melanchthon var reformator Ja! Han var Martin Luthers mest betrodde Ja! Han var forfatteren av Confessio Augustana Ja! Men, Philipp Melanchthon var også en kompromissenes Mann! Når en leser, for eksempel, Confessio Augustana – Så blir ikke Paven trukket frem i et negativt lys. Og dette er fordi Melanchthon ønsker, som Martin Luther

⁵⁷ BSLK. S. 483-489.

⁵⁸ Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006, S. 2 Th 2:3-4

⁵⁹ BSLK, Innledning, S. XXVI.

engang ønsket, ikke ett skille med den Katolske Kirken. Men derimot å reformere den Katolske Kirke. Selv når Martin Luther virker å ha mistet troen på at en skilsmisse kunne unngås, så sitter en likevel igjen med inntrykket av at Philipp Melanchthon fremdeles trodde at dette kunne unngås. Men med hans skrift: “Abhandlung über die Amtsgewalt und den Vorrang des Papstes“, som han skrev i oppdrag for den Schmalkaldiske Parlamentsforsamling, så legges all denne tvilen bort. Tvilen som lenge kunne holdes i live, angående hva Melanchthon selv ønsket.

Denne skarpere tonen og uttrykket som Melanchthon her skildrer, er trolig mer samstemt og/eller tilpasset, det som trolig var en meget pave fiendtlige atmosfære, som det tilsynelatende var i den Schmalkaldiske forbundsdag i 1537.

I midlertid kan man ikke helt riktig si at Luthers og Melanchthons meninger, harmoniserer teologisk, om spørsmålet angående Pavens forrang og autoritet⁶⁰. Men Melanchthons tilleggs-kommentar i de Schmalkaldiske artikler forandrer i realiteten ikke så veldig mye i nevneverdig grad. Spesielt ikke hvis man tar i betraktning denne avhandlingen om Pavens autoritet og overherredømme. Det man som derimot er plausibelt å vurdere, er hva som eventuelt som har forandret seg i mellomtiden – siden det kan virke som om Melanchthon ønsker å fremstå som mer forbeholden og mulighetssøkende til ett kompromiss enn hva Martin Luthers ekstreme tilnærming av sakens kjerne er. Spesielt er det også om en tar i betraktning hva Melanchthon senere skriver i sin avhandling: «Tractatus de protestate et primatu Papae», men det er ikke det som er denne oppgavens kjerne, og jeg kan derfor ikke gå nærmere inn på dette spørsmålet.

Den Schmalkaldiske Artikkel: Pavedømmet.

I den andre del av Luthers Schmalkaldiske artikkel, ytrer han seg desidert og i full klarhet, under artikkel 4, om hans syn på Pavedømmet. For Melanchthon, er tonen som Martin Luther fører, altfor sterk. Dette er noe Philipp Melanchthon selv uttrykker i tillegg til sin underskrift. Melanchthon skriver temmelig tydelig angående dette; «Ich Philippus Melanchthon halt diese obgestallte Artikel auch für Recht und christlich, vom Bapst aber halt ich, so er das Evangelium wollte zulassen, daß ihm umb Friedens und gemeiner Einheit willen derjenigen

⁶⁰ Wenz, Bekenntnisschriften 2, S 420.

Christen, so auch unter ihm sind und künfftig sein möchten, sein Superiorität über die Bischöfe, die er hat jure humano, auch von uns zuzulassen (und zu geben) sei».⁶¹

Melanchthon har altså noe å utsette på, Luthers syn angående Pavedømmet. Luthers standpunkt og Teologiske forståelse av Pavedømmet er i all vesentlighet blitt definert ved utgangen av 1518 gjennom den tidligere avlatsstriden. Selv om det var først etter Disputasen i Leipzig, at det ble temmelig klart at en ikke kunne reformere Pavens Kirke. Når man legger ved den allerede testamentariske karakter fra den Schmalkaldiske artikkel til grunn, kan man ved Luthers Schmalkaldiske artikkel om pavedømmet snakke om en logisk form for teologisk konklusjon. Den 4. Artikkel i andre avsnitt i den Schmalkaldiske Artikkel presenterer Luthers teologiske motsetninger til den høyeste Katolske stilling i en periode på mer enn en 10 år. En gjennomgang av denne omfangsrike artikkel lar seg presentere ved de følgende avsnitt⁶²:

- Pavens autoritet; qua Iure divino – Den Guddommelige rett som Kristenhetens øverste, har ikke dekning i skriften.
- Historien om pavedømmet og voldshandlinger begått av Pavedømmet.
- Pavedømmet etter menneskelig rett.
- Pavedømmets anti-kristelige karakter, i Luthers øyne.

Nå er det ikke denne oppgaves ansvar å skulle ta et dypere dykk i Luthers Schmalkaldiske Artikler, annet enn det som er skrevet. Likevel vil jeg ta med nok ett tema fra denne artikkelen av Luther, nemlig det han skriver om «Pavens autoritet».

Helt i begynnelsen av den første del av Pave-artikkelen fremhever Luther sitt standpunkt i forhold til problemstillingen, nemlig: *«Paven er IKKE etter guddommelig rett, ei heller ikke som en kan lese av Guds ord, hele Kristenhetens overhode, fordi den rett tilhører én alene, og hans navn er Jesus Kristus. Paven er på den andre side bare; biskop eller prest for kirken i Rom»*⁶³.

På dette fundamentet bygges alle argumenter videre. Og i bakgrunnen av dette fundamentet står reformasjonens 2 elementære prinsipp. Det første er Luthers skriftprinsipp „Sola Scriptura” eller; Skriften alene, og det andre er det reformatoriske synet på; Kirke-forståelse.

⁶¹ BSLK 463,10-464,4

⁶² Schmalkaldiske Artikel, S.159f.

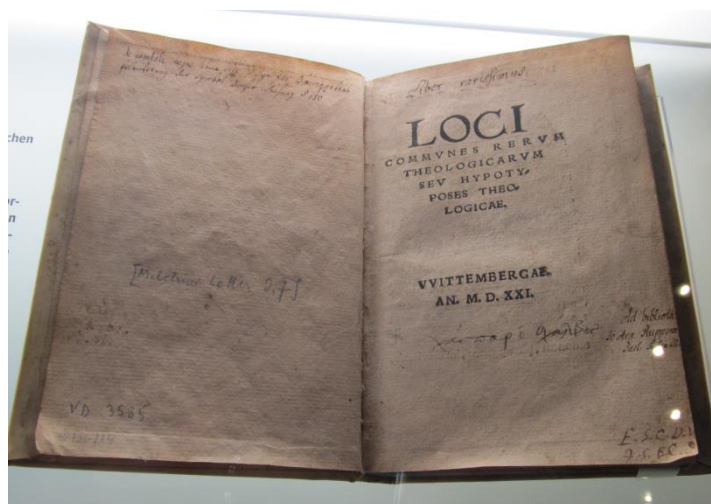
⁶³ BSLK S. 427, Z. 6-10.

Det viser seg, at når man ønsker å lage en sammenligning mellom Martin Luthers Schmalkaldiske artikler og denne avhandlingen av Melanchthon, at man kan trekke ut mange likheter.

En kikk på Luthers Schmalkaldiske Artikler og dets syn angående Pavedømmet, har etter mitt ståsted lignende og gav ofte de samme referansepunkter og det samme resultat – når en setter den opp mot Melanchthons avhandling. En kan ut i fra dette forstå at mange feilaktig antok, at Melanchthons avhandling var en del Luthers Schmalkaldiske artikler.

Begge reformatorene står veldig tydelig på at det er et skille mellom Kirkens herre på den ene side, som er Jesus Kristus. Og på den andre side; det menneskelige kirkeledelsesorgan.⁶⁴ I denne forskjellen finner begge reformatorene en tydelig begrensing til Pavens betydning. I tillegg referer begge reformatorene seg argumentasjonspunkter i stor grad av de samme skriftsteder og historiske bevis.⁶⁵ Disse blir da videre av begge reformatorene på samme måte, med pavedømmet for øyet, likt tolket.

Men påfallende er det at Philipp Melanchthon referer til betydelig flere skriftsteder i bibelen enn hva Martin Luther selv gjør, og ikke bare det, men også til betydningen av Pavedømmet. Luther går etter mitt inntrykk mer i retning av å skildre hvordan Pavedømmet har feilet ovenfor samfunn og kirke, enn å skulle se på betydningen av hva Pavedømmets rolle er og hva pavedømmet egentlig er og betyr.

⁶⁴ Wenz, Theologie Bekenntnisschriften 2, S. 420.

⁶⁵ Eksempler for dette: Mt. 18,16 ; 2. Thess 2,4 ; Konzil von Trient 528 m.fl.

Melanchthons lære om Rettferdighetsgjørelse i grove trekk.

Læren om Rettferdighetsgjørelse rører ved ett av det mest elementariske spørsmål. Kan mennesket stå rettferdig foran Gud? Melanchthon gjorde for første gang grundig rede for sin rettferdighetslære, i sin «Loci Communes», som Philipp Melanchthon skrev i 1521 e. kr. Jeg er klar over det faktum at Melanchthon i sin utvidelse av sitt verk «Loci» også forandret på sin lære om Rettferdighetsgjørelse.

Dessverre kan ikke disse nye synspunktene tas med i denne oppgaven, da rammene for oppgaven ikke tillater det.

Hvorfor ønsker jeg å dra inn denne nye boken? Melanchthons avhandling har 3 artikler, som Melanchthon tar for seg med en gang i avhandlingen. Jeg har gjort en gjennomgang men ønsker å gå litt dypere inn i en av artiklene, nemlig den 3'e artikkelen som sier; Det er derfor nødvendig å adlyde Paven, for å kunne bli frelst.

Jeg ønsker å vise til punkter som er viktig i forhold til menneskets rettferdiggjørelse som Melanchthon viser til i sin avhandling. Jeg ønsker å vise at menneskets rettferdighetsgjørelse, utfra Melanchthon ståsted, er, alene av Guds nåde, alene for Kristus skyld, av troen alene og at det ikke skjer gjennom menneskets verker. Altså lydighet mot Paven er dermed ikke nødvendig for å bli frelst. Det er etter min mening ett såpass sentralt tema i Melanchthons avhandling. Men i mangel av en god kritisk bok av hans avhandling, vil jeg i store trekk belage meg i å vise til dette fra hans bok «Loci Communes» fra 1521.

Lov og Evangelium – i følge Melanchthon.

Melanchthons hermeneutiske prinsipp går foran Rettferdighetslæren. Hans hermeneutikk bestemmer hans forståelse av Skriften og dermed også hans standpunkt i spørsmålet om rettferdighetslære. Melanchthon viser da til den Lutherske forståelsen av forskjell mellom Loven og evangelium. Her handler det ikke om den formelle forskjellen mellom det gamle og det nye Testamentet. I det gamle testamentet peker Loven på synden hos mennesket, mens det på den andre siden i det nye testamentet, peker evangeliet på Guds Nåde ved Jesus Kristus. Loven krever det umulige (*exigere impossibilia*).⁶⁶ I loven ligger det derfor en anklage mot alle mennesker.

⁶⁶ Pöhlmann, Loci, S. 176f (4.52).

Evangeliet i motsetning, trøster menneskene som fra Lovens side er dømt. Evangeliet inneholder løftene som er Guds nåde.⁶⁷ De vil løfte menneskene opp igjen. Loven skremmer, Evangeliet trøster. Loven er dødens og sinnets stemme, evangeliet i motsetning er fredens og livets stemme.⁶⁸ Begge, loven og Evangeliet, er samtidig i funksjon, ikke i en «en etter den andre»⁶⁹

De kan bare oppdages og forstås i spenningen til hverandre.⁷⁰ Det som er viktig for Melanchthons skriftforståelse er identifiseringen av evangeliet som inneholder Guds løfter til menneskene: Evangeliet er løftet. Dette løftet finner sitt mål i Kristus.⁷¹

Det syndige mennesket – ifølge Melanchthon.

Det antropologiske utgangspunktet i rettferdighetslæren er menneskets syndige natur. Alle syndige forhold i mennesket har sitt opphav i den ene synd, som kom inn i verden ved Adam og Evas handlinger. Hver gjerningssynd eller «Actualia Peccatia» som det heter på Latin, er derfor frukt av denne første synd, nemlig arvesynden – eller «Peccatum Originale»⁷².

Melanchthon inntar en radikal forståelse av arvesynden, nemlig den totale ødeleggelse av menneskets natur; Alle mennesker, er med deres naturlige krefter, virkelige og evige syndere, og de synder.⁷³

En antropologisk forklaring på denne sterke formen hos mennesket, finner Melanchthon i læren om affekten, eller som det heter på Tysk «von den Affekten».

En antropologisk forklaring på det syndige, i mennesket, har Melanchthon funnet i teorien om affekten. Læren om dens viktigste funksjoner, lånte Melanchthon fra ideene til Gerson, som Gerson utarbeidet i sin avhandling «De theologica Mystica», som ble utgitt i 1408.

Melanchthon er på mange måter enig med Gerson angående idéene om det følelsesmessige, men i motsetning til Gerson stiller Melanchthon forståelsen av affekt som en forbindelse i

⁶⁷ Pöhlmann, Loci, S. 192f (4.105).

⁶⁸ Pöhlmann, Loci, S. 196f (4.114).

⁶⁹ Maurer, Melanchthon Bd. 2, S. 144.

⁷⁰ Maurer, Melanchthon, Bd. 2, S. 350.

⁷¹ Pöhlmann, Loci, S. 162f (4.10).

⁷² Pöhlmann: Loci, S. 48f (2.5).

⁷³ Pöhlmann, Loci, S. 60f (2.36).

første rekke med Reformasjonens forståelse av rettferdiggjørelse og tro.⁷⁴ Affekter kan generelt beskrives best med; lidenskap, følelser, impuls eller kraft.

Som eksempler, sier Melanchthon at frykten for skjebnen, er frykten for guddommelig straff, eller rett og slett kjærlighet til ro.⁷⁵ Med aksept av affekten, utfordrer Melanchthon ideen om at sinnet kan ha en egen vilje.⁷⁶ Han er av den årsak overbevist, at forstanden i hans tankegang og gjerninger, er forbundet med hans vilje. Derfor mener Melanchthon, at viljen er underordnet forståelsen. Viljen blir bestemt av affekter. De utvikler den høyeste instans hos et hvert menneske. Affekter kan ikke av mennesker bestemmes eller forandres, uten at den erstattes av en sterkere affekt.⁷⁷ Det som kan utløse en affekt kaller Melanchthon "Raptus".

Melanchthon skiller mellom 2 former for affekt; den geistlige og den naturlige, i tillegg nevnes den kjødelige (*affectus carnis*) affekt.⁷⁸

Det teologiske grunnlaget for de forskjellige, gir den Paulinske *σάρξ- πνεῦμα*-Dialektiken. Med «Kjødet» menes det hele naturlige mennesket, dets liv, vilje og forstand.⁷⁹ «Ånden» i motsetning er den Hellige Ånd, og den har ikke noe til felles med den menneskelige ånd. Med denne forskjellen, er Melanchthon i tråd med Martin Luther. De naturlige affektene er fra begynnelsen gitt til et hvert menneske. Dette er de nedrige affekter. Disse inkluderer blant annet Misunnelse, hat og bitterhet. I denne „*naturales affectus*“ er menneskets syndige natur skapt.⁸⁰ Fra dem stammer den medfødte kraften til å synde. I motsetning står Spiritualis Affectus, eller, den Åndelige affekten. Som navnet tilsier, er det denne som er forbundet med den Hellige Ånd. Bare denne Kraft kan befri mennesket fra den naturlige affekten, som mennesket lider under. Hva som først og fremst er vedvarende, er Guds Kjærlighet, «Kjærlighetens affekt» er den sterkeste av alle affekter⁸¹ I dette og ved dette, møtes antropologi og pneumatologi. Den Hellige Ånd, virker som Guds Kjærlighet i menneskene. Mennesket er på grunn av Raptus hjelpeløs i dens påvirkning. Mennesket er hjelpeløst, fordi det ikke vet hvor hen den vil drive mennesket⁸². Mennesket kan ikke befri seg selv. Gud må

⁷⁴ Maurer: Melanchthon Bind 2, S. 390.

⁷⁵ Pöhlmann: Loci, S. 64ff (2.46).

⁷⁶ Pöhlmann: Loci, S. 42f (1.59).

⁷⁷ Pöhlmann: Loci, S. 37 (1.44).

⁷⁸ Pöhlmann, Loci, S. 50ff (2.9ff).

⁷⁹ Pöhlmann, Loci, S. 68f (2.58); S. 314f (7.80).

⁸⁰ Pöhlmann, Loci, S. 49 (2.6).

⁸¹ Maurer, Melanchthon, Bd. 2, S. 378f.

⁸² Pöhlmann, Loci, S. 42f (2.64).

gripe inn og ved hjelp av den Hellige Ånd, starte kjærlighets Affekten. Bare Gud kan fri mennesket fra de naturlige affektene.

Propter Christum: for Kristus skyld.

Men hva er nå spirituales affectus og hva er grunnlaget for den guddommelige kjærlighet?

Det Teologiske synspunkt for rettferdiggjørelse, er Guds Hjerte (coram Deo) som for eksempel; Guds barmhjertighet og Nåde, som ligger i hans hjerte⁸³. Melanchthon setter Guds velvilje for menneskene først⁸⁴. Dette gjør han med utgangspunkt i løftene som Gud gir menneskene i skriften⁸⁵. Hovedpoenget i disse løftene fra Gud, er at Guds nåde, som står i motsetning til dommen som alle mennesker får fra loven⁸⁶. I Melanchthons øyne er dette; Guds Nåde, barmhjertighet og ufortjent kjærlighet for og til oss mennesker⁸⁷. Guds nåde som finnes i skriften, er ikke grunnløse løfter, men derimot «Propter Christum»; For Kristus skyld⁸⁸. Historien om Kristus som «frelsesfunksjon» kan mennesker kjenne igjen i Guds løfter⁸⁹.

Med formuleringen «propter Christum» omskriver Melanchthon Reformasjonens hovedtema og dens rettferdighetslære; Jesus tar ved sin død på korset, dommen på seg, som menneskene har gjort seg fortjent til – forutsagt at menneskene tror på denne handlingen gjort av Jesus⁹⁰.

Melanchthon konkluderer med; Idet øyeblikket Guds Nåde gjelder for Jesus, gjelder den også for Menneskene. Propter Christum har altså en dobbel betydning; Kristus som årsak og Kristus som formidler, for Guds Nåde. Med andre ord; frifinnelsen og frelsen ligger ikke hos menneskene, men derimot etter Melanchthons meninger, alene hos Jesus Kristus.

Rettferdiggjørelse og tro – ifølge Melanchthon.

Etter hva som er blitt forklart i det forrige avsnitt, vil jeg i dette avsnittet avklare hvem løftene om Guds Nåde gjelder og under hvilke omstendigheter de blir gitt til folket. Det skal altså gjelde: Når skjer rettferdiggjørelsen? Melanchthon går ut fra, at løftene om Guds Nåde gjelder

⁸³ Pöhlmann, Loci, S. 216ff (6.22).

⁸⁴ Pöhlmann, Loci, S. 244f (6.99).

⁸⁵ Pöhlmann, Loci, S. 216ff (6.22).

⁸⁶ Pöhlmann, Loci, S. 162f (4.10); S. 160f (4.6).

⁸⁷ Pöhlmann, Loci, S. 204f (5.10); S. 200f (5.4).

⁸⁸ Pöhlmann, Loci, S. 202f (5.7).

⁸⁹ Pöhlmann, Loci, S. 246f (6.102).

⁹⁰ Pöhlmann, Loci, S. 246f (6.101); Som bibelsk belegg for denne Tesen bruker Melanchthon Joh. 3,16.

for alle mennesker. Men det betyr ikke nødvendigvis at vil ha del i disse løftene. Det første skrittet for å kunne få ta del i dette løftet, er syndsbekjennelsen. Uten denne kunnskapen vil ikke mennesket noe gang kunne utvikle behovet for syndsbekjennelse. Deretter må mennesket erkjenne at han er skilt fra Gud. Dette er i følge Melanchthon første skritt for ett menneske til å kunne få innfridd løftene om rettferdiggjørelse i dets liv.

Erkjennelse av synd, kan man ikke i tur og orden utvikle for egen hånd, Gud må gjøre den kjent for menneskene⁹¹. Gud er med sin Ånd initiativtaker for syndserkjennelsen og samtidig initiativtakeren for menneskets omvendelse, til Gud. Gjennom den Hellige Ånd, kommer lov og evangelium i funksjon hos mennesket. Mennesket mottar sin anklage og erfarer samtidig Guds løfter, altså Guds velvilje.

Er løftet om Guds nåde, ett uttrykk for Guds velvilje mot menneskene, så er den passende reaksjon på dette, troen til menneskene på Guds løfte.

Hva betyr begrepet «Tro» for Melanchthon, i denne sammenheng? Tro betyr, i Melanchthons øyne, å stole på løftene.⁹² Melanchthon mener med dette mye mer enn å bare skulle tro på noen hvilken som helst ord. Forskjellen mellom enn hvilken som helst tro og «Fiducia-Troen», som Melanchthon mener er påkrevet – er at denne fiducia-troen, eller Tillitstro «Latin: Fiducia - tillit», er den ultimate og eksistensielle formen for tro⁹³.

For Melanchthon kommer det til en tro med personlig relasjon For løftet om nåde er ikke bare melding, men først og fremst selvkommunikasjon fra Gud, fordi løftene er grunnlagt og fullbyrdet i Kristus⁹⁴. En tro uten personlig tilknytting, er en tro Melanchthon avviser⁹⁵.

Melanchthon vet, at det for mennesket er vanskelig og selv skulle utvikle en bærekraftig tro, på Gud. Med andre ord, mennesket kan ikke tro av seg selv. Mennesket kan ikke selv erkjenne⁹⁶. Troen må bli gitt av Gud og den Hellige Ånd⁹⁷.

⁹¹ Pöhlmann, Loci, S. 192f (4.102).

⁹² Pöhlmann, Loci, S. 217f (6.22)

⁹³ Maurer: Melanchthon, Bd. 2, S. 370.

⁹⁴ Pöhlmann, Loci, Anm. 620, S. 203.

⁹⁵ Pöhlmann, Loci, S. 214f (6.18).

⁹⁶ Pöhlmann, Loci, S. 212ff (6.14); S. 210f (6.9).

⁹⁷ Pöhlmann, S. 204f (5.10).

Med denne definisjonen eller forståelsen av løftet, som for eksempel denne Fiducia-troen, er muligheten for at mennesker ved egne verk å skulle gjøre seg fortjent til frelse helt utelukket.

Idet løftet, og Tro møtes, blir troen alene stående som forutsetning for rettferdiggjørelsen.⁹⁸

Den kjente formuleringen; Sola Fide, eller Troen alene, som er ett sentralt punkt innen Reformasjonen er stikkordet i forhold til rettferdiggjørelsen. Melanchthon peker selv på sine refleksjoner ved en kortfattet og fyndig setningen om at: «Tro er rettferdiggjørelse»⁹⁹.

Som under innledningen til dette punktet, er jeg meg selv bevisst, at for et så komplekst tema som Rettferdighetsgjørelse er, har jeg ikke skrevet så veldig mye.

Målet med denne utleggelsen av rettferdiggjørelse hos Melanchthon er å få mer klarhet eller å tydeliggjøre forholdet Melanchthon og Paven. Ved det å kunne lage et kortere sammendrag av temaet rettferdighetsgjørelse, som berører ved Melanchthons utleggelse i hans bok «Loci communes», er jeg av den mening å kunne gjøre nettopp dette. Gjennom denne fremstillingen, mener jeg, at det er lettere å forstå Melanchthons syn på hvorfor Paven, Pavens autoritet og pavens forrang, blir helt feil, spesielt når Paven krever at man må være lydig mot ham er nødvendig for å oppnå frelse.

Melanchthon viser gjennom sin utlegging om Rettferdiggjørelse i boka Loci, temmelig tydelig: Gjerninger og verker er ikke det som rettferdiggjør mennesket fremfor Gud. Det er Sola Scriptura, Sola Fide, og Solus Christus, eller som man sier på Norsk: Skriften alene, Troen alene, Kristus alene, som rettferdiggjør mennesket i Guds øyne. Det er dette jeg har forsøkt å få fram i dette avsnittet.

Som tidligere skrevet er jeg bevisst på det faktum at Melanchthons lære om rettferdighet, etter «Loci Communes» ble gitt ut i 1521, har endret seg i sterk grad. Fra og med 1531 forholder Melanchthon seg forensisk til rettferdighetsgjørelsen som Guds dom. Denne forståelsen gjenspeiles i revisjonen av Loci som ble utført i 1533. Men Melanchthon gir derimot ikke opp begrunnelsen om at mennesket fornyes gjennom rettferdiggjørelsen¹⁰⁰. Denne fornyelsen fortsetter å være basert på de aspektene som jeg har skissert ovenfor.

⁹⁸ Pöhlmann, S. 216f (6.21).

⁹⁹ Pöhlmann, S. 203f (6.3):

¹⁰⁰ Scheible, Melanchthon, S. 392.

Ved å ha utredet ett kortere sammendrag av Philipp Melanchthons syn på rettferdighetslære, føler jeg at denne oppgaven om Melanchthons Avhandling, nå har fått mer substans og innhold. For man kan trekke en parallell fra dette til 3. artikkel av avhandlingen hvor tema er

Det kan se ut som om at det er en utvikling, som kommer til en ende ved Avhandlingen i 1537. Som om en sirkel er sluttet. Men selv om det i ettertid er mange som ser denne avhandlingen som noe som skal stå for seg alene - så er det kanskje riktig at Melanchthon selv så denne Avhandlingen som en videreføring av Confessio Augustana, som ble skrevet 7 år tidligere. For i CA skrev ikke Melanchthon noe kritisk mot Pavedømmet. Dette i hovedsak fordi han i det lengste selv ønsket å holde muligheten åpen for å kunne inngå et kompromiss.

I den fjerde artikkel av CA som omhandler rettferdiggjørelsen, finner man en klarere, kortere og mer presis utleggelse av rettferdiggjørelse, enn hans egen utleggelse om det samme tema fra hans bok «Locī», som Melanchthon skrev i 1521. Hvordan Philipp Melanchthon stiller seg til Pave og pavedømmet er noe jeg vil konkludere med i konklusjonen.

Konklusjon

Etter sine humanistiske studier ved universitetene i Heidelberg og deretter i Tübingen, kommer Philipp Melanchthon til universitetet i Wittenberg. Etter en kort tid viser det seg at Philipp Melanchthon er blitt begeistret av Luther og hans reformatoriske tankegang. Den reformatoriske bevegelse hadde satt seg som mål å skulle fornye den Katolske kirken. Med andre ord, det var aldri planer om å skulle målrettet splitte Kirken. Det var mer Luthers bestrebelser, av den reformatoriske bekjennelse om den Rettferdige Gud, å skulle tilbringe nytt åndelig liv inn i den allerede hardt strevende Katolske Kirke. I begynnelsen holdt Luther denne muligheten, om å realisere dette målet i den Katolske kirke for mulig. Men hans tankegang og idéer, ble av den Katolske side ansett for å være ett angrep på kirken og pavedømmet.

Siden avlatsstriden i 1518 var reformasjonsbevegelsen med dens ledere, hvor Martin Luther var den fremste, blitt til bitre fiender av den katolske Kirke og den institusjonen som pavedømmet hadde utviklet seg til å bli.

Philipp Melanchthon ble i løpet av en kort tid ikke bare Luthers nærmeste venn, men også beste medarbeider. Allerede ved Leipzig Disputasen tilhørte Philipp Melanchthon - Luthers mest betrodde omgangskrets, og han tok mer og mer Luthers side og sa seg mer og mer enig i Luthers tankegang.

En spesiell gave som Philipp forvaltet, var hans presise, forståelige og systematiske nedskrivelser av den reformatoriske tankegang. Av denne årsak ble han ofte utnevnt til, eller først tenkt på, i forbindelse med å være forfatter av viktige reformatoriske arbeid, som for eksempel «Loci Communes» og «Confessio Augustana» og dens apologi. Til Luthers forsvar angående Confessio Augustana, må det legges til at Luther under denne tiden var i Wartburg hvor han skjulte seg for Keiseren og hans allierte; Paven ... Men Luther selv skal ha sagt at han aldri selv kunne skrevet Confessio Augustana på den måten som Philipp Melanchthon gjorde.

I løpet av sitt arbeid for reformasjonens sak ble det mer og mer tydelig at Philipp Melanchthon selv beveget seg mer bort fra den Katolske Kirke og institusjonen som pavedømmet hadde utviklet seg til å bli gjennom historien. Her kan man da trekke inn Philipps arbeid «Avhandlingus de potestate et primatu papae». I dette skriftet, har vi - som jeg har vist til tidligere i dette arbeidet, kunnet lese om hvordan Philipp Melanchthon selv, i skarpe ordelag kritiserer institusjonen Pavedømmet.

I mye, var Martin Luther og Philipp Melanchthon enig, men det betød ikke at deres vennskap og arbeid for reformasjonen – var fri for meningsforskjeller. Til tider var det også stor spenning de to i mellom. Ett eksempel på dette var striden som ble utløst, etter Luthers død, nemlig striden mellom Gnesio-Lutheranerne og Philippistene. Men for å ta et eksempel, teologisk, kan man se ved Melanchthons underskrift på Luthers Schmalkaldiske artikler

Tar man deretter blick på Avhandlingen mot øvrigheten og pavens stilling, så gjenkjenner man at begge reformatorene, feller samme teologiske dom over det pavedømmet som pavedømmet har utviklet seg til å bli, gjennom historien. Et pavedømme som påroper seg «guddommelig rett» men som misbruker evangeliet, er ikke etter skriften rett. Dette har, og bringer bare elendighet over kirken og derfor må det en forandring til. Dette er standpunktet til Philipp Melanchthon i hans tid, i forhold til pavedømmet. I motsetning til Martin Luther, sier Philipp Melanchthon at pavedømmet etter verdsligrett er mulig, men bare dersom det

tillater at evangeliet blir forkynt. Men på det tilsvarende tidspunktet som Avhandlingen skrives, virker dette mer å være en mulighet – først i en fjern fremtid.

For begge reformatorene handlet det om forkynnelsen av evangeliets sannhet. Begge derimot, betraktet pavedømmet i deres tid, som en av hovedmotstanderne til dette arbeidet. Etter Martin Luthers død i 1546 tok Melanchthon over stafettpinnen og fortsatte som leder av reformasjonen og arbeidet i å forkynne evangeliets sannhet.

Jeg håper at du som leser denne fordypnings-oppgave, har fått innblikk i Melanchthons argumentasjon, og at jeg har klart i overlevere denne argumentasjonen på en enkel og oversiktlig måte. Jeg har personlig ved dette arbeidet om Melanchthon og hans forhold til Paven, fått muligheten til å bli bedre kjent med ett menneske, som over lang tid fasinert meg. Jeg spurte meg selv lenge, hvem er nå denne Melanchthon? I Norge er det ikke mange som kjenner navnet hans, og de som gjør det – har som regel en eller annen tilknytting til Kirke og eller menighetsliv. Men i Tyskland, i Melanchthons hjemland, er navnet Philipp Melanchthon et navn som strekker seg langt utenfor kirke og menighetslivet. Han blir Karakterisert som Tysklands Lærer (tysk: der Lehrer Deutschlands). I Hollywood filmen om Martin Luther fra 2003, ble ikke Melanchthon nevnt med ett ord – om jeg ikke husker feil. Der var det Spalatin som til stadighet ble trukket frem som Martin Luthers gode venn. Spalatin var også en god venn, men har man tilfeldigvis glemt Melanchthon? Det finner jeg litt spesielt.

Philipp Melanchthon er en som har lært meg mye og som i fremtiden sikkert vil kunne lære meg mer – ikke minst for mitt eget Teologiske arbeid. Selv om forskingen på Melanchthon i tiden etter Luthers død, viser til noen svakheter ved hans side, og jeg tenker da spesielt på striden mellom han - hans etterfølgere på ene side og Gnesio-Lutheranerne på den andre siden. Men han forblir til tross for dette, for min egen del, en av de mest avgjørende personlighetene for Reformasjonens sak etter Martin Luther.

Som avslutning ønsker jeg å la en bønn av Philipp Melanchthon bli stående. En bønn for det, som alltid låg Melanchthons hjerte nært – og som etter min mening må videreføres og bevares av oss, i vår kirke og i vår forkynnelse; en bønn om bevarelsen av evangeliet.

Wir bitten Gott, den ewigen Vater unseres Heilands Jesu Christus,
der sich aus großer unermesslicher Barmherzigkeit

dem elenden menschlichen Geschlecht offenbart hat,
er wolle auch gnädig das Licht seines Evangeliums erhalten
und wolle es nicht durch menschlichen Leichtsinn und Gedankenlosigkeit austilgen lassen.
Weiter bitten wir, daß er sich durch die Stimme des Evangeliums
in allen Völkern eine ewige Kirche sammle,
von welcher er recht angerufen und gepriesen werde, und, daß er alle Abgötterei ausrotte.
(Fra Konsilet i Trient 1546)

Litteraturliste,

Primærkilder:

Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, herausgegeben im Gedenkjahr der Augsburger Konfession 1930, Zwölfte Opplag, 47.-49. Tausend, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1998.

(Sitert som: BSLK)

Luther, Martin: D. Martin Luthers Werke, Kritische Gesamtausgabe, Weimar, ab 1883.

(Sitert som: WA)

WA-Abteilungen benyttet i arbeidet og sitert:

WA Bind. 6

WA.B.: Bind. 1, Bind. 2

WA.TR.: Bind. 1

Corpus Reformatorum, Zürich, 1834-1991. In der Arbeit verwendet und zitiert: CR , Bind 11.

(Sitert som: CR)

Pöhlmann, Horst Georg (Hrsg.): Philipp Melanchthon, Loci Communes 1521, Lateinisch-Deutsch, (hrsg) VELKD, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 1993.

(Sitert som: Pöhlmann, Loci)

Robert Stupperich (Hrsg.): Melanchthons Werke in Auswahl, Gütersloh, C. Bertelsmann Verlag, 1951 ff.

(Sitert som: MSA)

Internett:

Store norske Leksikon <http://snl.no/Konstanz-konsilet>

Hjelpemidler:

Mühlenberg, Ekkehard: Epochen der Kirchengeschichte, 3., aktualisierte Opplag, Quelle und Meyer, Wiesbaden, 1999.

Pöhlmann, Horst Georg: Unser Glaube, Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, Ausgabe für die Gemeinde, 5. Opplag, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2004.

Leksikonartikler:

Beyer, Art ἐπίσκοπος, in: ThWNT, 2. Bind, Kohlhammerverlag, Stuttgart, 1950.

(Sitert som: Beyer, ThWNT Bind. 2)

Breuer, Klaus: Art. Schmalkaldische Artikel, TRE, Bind 30, S.214-221.

(Sitert som: Breuer, Schmalkaldische Artikel TRE)

Haug-Moritz, Gabriele und Schmidt, Georg: Art. Schmalkaldischer Bund, TRE, Bind 30, S.221-228.

(Sitert som: Haug Moritz/Schmid, Schmalkaldische Bund, TRE)

Mühlen, Karl-Heinz: Art. Luther II, in: TRE, Bind 21, Walter de Gruyter, Berlin m.fl., 1991.

(Sitert som: Mühlen, Luther II TRE, Mühlen, Luther II TRE)

Peters, Christian: Art. Augsburger Bekenntnis, RGG4, Bind 1, S. 953-956.

(Sitert som: Peters, Augsburger Bekenntnis)

Peters, Christian: Art. Apologie des Augsburger Bekenntnisses, RGG4, Bind 1, S. 632.

(Sitert som: Peters, Apologie CA)

Peters, Christian: Art. Confutatio des Augsburger Bekenntnisses, RGG4, Bind 2 , S. 447.
(Sitert som: Peters, Confutatio CA)

Peters, Christian: Tractatus de protestate et primatu Papae, in: Eckert Michael m.fl.: Lexikon der theologischen Werke, Alfred Köner Verlag, Stuttgart, 2003.
(Sitert som: Peters, Tractatus)

Scheible, Heinz: Art. Melanchthon, Philipp, TRE, Bind 21, S. 371-396.
(Sitert som: Scheible, Melanchthon)

Schwaiger, Georg: Art. Papsttum I, TRE, Bind 25, S. 647-676.
(Sitert som: Papsttum I, TRE)

Sekundärlitteratur:

Aland Kurt: Die Reformatoren, Luther, Melanchthon, Zwingli, Calvin; mit einem Nachwort zur Reformationgeschichte, 2. erweiterte Opplag, Gütersloher Verlagshaus Mohn, Gütersloh, 1980.
(Sitert som: Aland, Reformatoren)

Andersen, Carl und Ritter, Adolf Martin (Hrg.): Handbuch der Dogmen- und Theologiegeschichte, Bind 2, Die Lehrentwicklung im Rahmen der Konfessionalität, 2., überarbeitete und ergänzte Opplag, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1998.
(Sitert som: Lohse, Lehrentwicklung)

Beutel Albrecht (Hrg.): Luther Handbuch, Mohr Siebeck, Tübingen, 2005.
(Sitert som: Lutherhandbuch)

Brecht, Martin: Martin Luther, Sein Weg zur Reformation 1483-1521, Bind 1, 2. Opplag, Calver Verlag, Stuttgart, 1983.
(Sitert som: Brecht, Luther)

Dassmann, Ernst: Kirchengeschichte II/1, 2. Konstantinische Wende und spätantike Reichskirche, in: Kohlhammer Studienbücher Theologie, hrg v.. Bitter Gottfried m.fl., Bind 11,1, 1. Opplag, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart m.fl., 1996.
(Sitert som: Dassmann, Kirchengeschichte)

Det Norske Bibelselskap: *Det Nye Testamentet 2005 (Bokmål)*., 2005; 2006

Dingel Irene m.fl.: Evangelische Bekenntnisse, Bekenntnisschriften der Reformation und neuere Theologische Erklärungen, 2. Opplag, Teilbind 1, Luther Verlag, Bielefeld, 2008.
(Sitert som: Dingel m.fl., evangelische Bekenntnisse)

Führer, Werner: Die Schmalkaldischen Artikel, Mohr Siebeck, Tübingen, 2009.
(Sitert som: Führer, Schmalkaldische Artikel)

Hauschild, Wolf-Dieter: Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte, Bind 1, 3. Opplag, Gütersloher Verlagshaus, 2007.
(Sitert som: Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte 1)

Hauschild, Wolf-Dieter: Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte, Bind 2, 3. Opplag, Gütersloher Verlagshaus, 2005.

(Sitert som: Hauschild, Lehrbuch Dogmen- und Kirchengeschichte 2)

Iserloh, Erwin m.fl.: Reformation, Katholische Reformation und Gegenreformation, Handbuch der Kirchengeschichte, Bind 4, Herder Verlag, Freiburg / Basel, 1967.

(Sitert som: Iserloh, Reformation)

Kaufmann Thomas m.fl. (Hrg): Ökumenische Kirchengeschichte, Bind 2:, vom Hochmittelalter bis zur früh en Neuzeit, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2008.

(Sitert som: Kaufmann, ökumenische Kirchengeschichte)

Kaufmann Thomas: Reformatoren, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1998.

(Sitert som: Kaufmann, Reformatoren)

Lohse, Bernhard: Philipp Melanchthon in seiner Beziehung zu Luther, in:, Junghans, Helmar (Hrg.), Leben und Werk Martin Luthers von 1526 bis 1546, Festausgabe zu seinem 500. Geburtstag, Bind 1, 1. Opplag, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1983.

(Sitert som: Lohse, Luther und Melanchthon)

Luther, Martin, Evangelien-Auslegung, zweiter Teil, das Matthäusevangelium Kap.3-25, 2. durchgesehen Opplag, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1954.

(Sitert som: Luther, Evangelienauslegung)

Maurer Wilhelm: Der junge Melanchthon, zwischen Humanismus und Reformation, Bind 1 og 2, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1967/1969.

(Sitert som: Maurer, Melanchthon)

Möller, Bernd: Geschichte des Christentums in Grundzügen, 9. überarbeitete Opplag, Vandenhoeck & Ruprecht, 2008.

(Sitert som: Möller, Geschichte Christentum)

Möller, Bernd (Hrg): Ökumenische Kirchengeschichte, Bind 1:, von den Anfängen bis zum Mittelalter, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2006.

(sitert som: Möller, ökumenische Kirchengeschichte)

Wenz, Gunther: Theologie der Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, eine historische und systematische Einführung in das Konkordienbuch, Bind 1, Walter de Gruyter, Berlin m.fl., 1996.

(sitert som: Wenz, Theologie Bekenntnisschriften 1)

Wenz, Gunther: Theologie der Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche, eine historische und systematische Einführung in das Konkordienbuch, Bind 2, Walter de Gruyter, Berlin m.fl., 1998.

(Sitert som: Wenz, Theologie Bekenntnisschriften 2)